

“היום שאחרי”:

התפתחות המערכה

מחייבת החלטות אמיצות

אפריל 2024

3.....	הקדמה
4.....	תקציר / עיקר ההמלצות
7.....	פרק א' - מסגור אסטרטגי
9.....	פרק ב' - "היום שאחרי" - כתובת חליפית לחמאס במסגרת ארכיטקטורה אזורית חדשה
11.....	פרק ג' - החזרת החטופים
12.....	פרק ד' - הסדרת הסוגייה ההומניטרית ברצועת עזה
13.....	פרק ה' - השלמת המהלך הצבאי לפירוק יכולות חמאס
14.....	פרק ו' - חיזוק החזית האזרחית והחוסן הלאומי
15.....	פרק ז' - החלשת איראן וציר ההתנגדות
17.....	פרק ח' - שימור וחיזוק היחסים המיוחדים עם ארצות הברית
18.....	סיכום

בחלוף חצי שנה מה-7 באוקטובר, למרות שבשדה הקרב ברצועת עזה נרשמו הישגים אופרטיביים ניכרים, טרם הושגה במלואה אף לא אחת ממטרות המלחמה. 133 חטופים וחטופות נמצאים עדיין בשבי בעזה, וחמאס טרם הוכרע. המלחמה מול חמאס דועכת, כפי שצפוי היה להיות בשלב זה, וגם מבצע ברפיח לא ישנה מהותית את המגמה הזו. דעיכה זו יכולה להוביל לדשדוש, שבצידו מפח נפש, אכזבה ותסכול, אך מנגד, מצב זה עשוי להציע שורת הזדמנויות, המפורטות ומנומקות במסמך זה, אשר ישפרו את מצבה הביטחוני של ישראל לאורך זמן.

המסמך, אשר נכתב על ידי חוקרי המכון למחקרי ביטחון לאומי, **ממליץ על שורת ההחלטות האסטרטגיות שאותן על הדרג המדיני לאמץ על מנת להביא לשיפור מצבה האסטרטגי של מדינת ישראל ולמנוע נזקים פוטנציאליים משמעותיים. המכון למחקרי ביטחון לאומי ממליץ לנצל את הדעיכה הטקטית-אופרטיבית במלחמה לשם מינוף אסטרטגי, בראיה מרחיבה וארוכת טווח של מעמד ישראל בעולם ובמזרח התיכון בפרט. זאת, תוך דרישת תמורות כבדות משקל עבור המחירים שישראל משלמת מאז תחילת המלחמה - כרגע ללא כל תמורה.**

יש להודות: לא אלו ההמלצות שהיינו ממליצים אלמלא המצב המורכב בו נמצאת מדינת ישראל. ההמלצות שבמסמך זה נוסחו בהיעדר חלופות טובות אחרות. הן אינן מושלמות, ואנו מכירים בחסרונותיהן.

האתגר שבפני מנהיגי ישראל בעת הזו הוא לעשות את הדבר הנכון עבור ההיסטוריה של ישראל, לא על מנת לקדם הישג טקטי מידי קצר הטווח. בנקודת זמן זו יש לעשות כל שביכולתנו כדי לשפר את מצבה האסטרטגי של המדינה, לנצל את ההזדמנויות שעל הפרק ולפעול על פי סדר עדיפויות שהביטחון הלאומי ואזרחי ישראל בראשו.

אלוף (במיל.) תמיר הימן

ראש המכון למחקרי ביטחון לאומי

מדינת ישראל ניצבת בצומת דרכים.

הנתיב הנוכחי בו אנו צועדים מוביל לפגיעה בחוסנה ובמעמדה של ישראל תוך נטילת מכלול סיכונים חמורים:

1. עצירת התנופה המבצעית ברצועת עזה ואיבוד היוזמה (דשדוש), תוך גלישה למלחמת התשה ארוכה, הן בזירת הדרום והן בבזירה הצפונית.
2. פגיעה בחוסן החברה הישראלית, תוך דחיית שיקום החיים האזרחיים.
3. שחיקת תדמית עוצמתה הצבאית של ישראל ושחיקת ההרתעה מול איראן והציר שבהובלתה. ובנוסף, התפרצות אלימה, חמורה יותר מזו המתרחשת כיום, ביהודה ושומרון, תוך חיזוק מעמד חמאס שם.
4. הפיכת ישראל למדינה מנודה בזירה הבינלאומית, איבוד הגיבוי האמריקאי, ופגיעה חמורה ביחסים עם מדינות ערב ובפרט עם ירדן ומצרים, וכן עליית האנטישמיות.
5. החמצת ההזדמנות היסטורית לנורמליזציה עם ערב הסעודית.

חיוני לסיים את הערפול והמבוכה הנובעים מהפער בין צמצום ניכר בלחימה לבין חתירה מוצהרת ל"ניצחון מוחלט", בלתי מוגדר. יש להגדיר יעדים ריאליים בטווח מוגדר לסיום המלחמה. לכן, יש ללכת בנתיב החלופי אשר מוביל להשגת מטרות המלחמה ולשיפור מהותי במאזן האסטרטגי של ישראל. ובכלל זה:

1. החזרת הביטחון ותחושת הביטחון באזורי הגבול.
2. צמצום הנזק בזירה הבינלאומית ותחילת שיקום מעמדה של ישראל ברחבי העולם.
3. התנעת תהליך השיקום של החברה הישראלית וריפוי הפצעים בה.
4. עיצוב מערך אזורי כמשקל נגד לציר ההתנגדות שמובילה איראן וכתשתית להשתלבות ישראל במרחב.
5. פתיחת אופק מדיני בזירה הפלסטינית, שלאורך זמן יוכל להוביל לשיכוך הסכסוך.

בחירה בנתיב זה כרוכה ביישום המלצות אסטרטגיות, שעיקרן הוא:

1. חתירה לעסקת חטופים, שתכלול הפסקת אש (לכאורה בלתי-מוגבלת בזמן).
2. הכרה בכך שרשות פלסטינית ("משודרגת"), בשילוב אפשרי של קואליציה בין-ערבית ובינלאומית המסייעת להתבססותה, היא הפתרון הישים המועדף לבעיית השליטה האזרחית ברצועת עזה.
3. ניצול הפסקת האש שתתלווה לעסקת חטופים על מנת להגיע להסדרה בגבול לבנון, תוך הסרת איום הפשיטה והאש הישירה משם.
4. העברת סיוע הומניטרי מאסיבי לרצועת עזה, גם משטח ישראל, שיחולק על ידי גורמי הרשות הפלסטינית בחסות הקואליציה הערבית והבינלאומית.
5. גיבוש מתווה לסגירה הרמתית של ציר פילדלפי בשיתוף הדוק עם מצרים וארצות הברית. פעולה צבאית ברפיח תתבצע במועד עתידי כחלק ממבצעי הייצוב שאחרי המלחמה.

1. היחסים עם ארצות הברית – המלחמה החזירה את ארצות הברית למעורבות פעילה במזרח התיכון והעמיקה את הקשרים בינה לבין ישראל. המכון למחקרי ביטחון לאומי הצביע בעבר על הסיכון ליחסים המיוחדים בין המדינות והדגיש כי מדובר באיום חמור. התמיכה האמריקאית הנוכחית בישראל לא שינתה מהותית איום זה, להיפך:

תמיכתה של ארצות הברית בישראל עומדת בניגוד בולט לריחוק מישראל ולביקורת של חלקים גדולים בציבור האמריקאי על המלחמה ועל מדיניות ישראל. עם זאת, המשך המצב הנוכחי מגביר את הסכנה ליציבות היחסים המיוחדים, הנובעת בחלקה ממגמות חברתיות-פוליטיות ארוכות טווח בחברה האמריקאית עצמה. לכן, יש לייצר את היחסים ולחזק בה בעת את חזרתה של ארצות הברית ולמזרח התיכון **כהזדמנות גאו-אסטרטגית** חשובה ביותר לביטחון מדינת ישראל. **מימוש ההמלצות המפורטות במסמך זה יהדק את היחסים עם ארצות הברית ואף יועיל לבלימת ההתדרדרות ביחסיה הבינלאומיים של מדינת ישראל.**

2. ארכיטקטורה אזורית ושלטון חליפי ברצועת עזה – יש לקבוע כי גורמי פת"ח מקומיים המחוברים לרשות הפלסטינית, שתעבור תהליכי רפורמה, הם הכתובת האזרחית החליפית לחמאס. התארגנותם תתאפשר בסיוע קואליציה בינלאומית-ערבית במסגרת הסדרה אזורית חדשה, שתכלול נורמליזציה בין ישראל לערב הסעודית ובריתות הגנה אזוריות עם ארצות הברית.

3. השבת החטופים – יש לחתור לעסקת חטופים ומהר, על אף המחיר הכבד הכרוך בשחרור אסירים בתמורה להפוגה בלחימה ולהיערכות מחודשת של הכוחות סביב רצועת עזה. את ההפוגה הכלולה בעסקה יש לנצל לפתרון שאר אתגרי המלחמה (ריכוז מאמץ בזירה הצפונית להסרת האיומים, וקיבוע המצב החדש בהסכם הבנות, מאמץ הומניטרי נרחב ברצועה, העברת האחריות לנושאים האזרחיים לפת"ח/הרשות הפלסטינית, הכנת השטח למבצע ברפיח על ידי החזרת העקורים לצפון הרצועה, והאצת המהלך הדיפלומטי לקידום נורמליזציה מול ערב הסעודית). ספק אם עסקה כזו תיתכן בלי נכונות ישראלית להכריז בשלב כלשהו על סיום הלחימה, ויש להיות נכונים להכרזה כזו במסגרת עסקה מלאה.

4. הסוגייה ההומניטרית ברצועה – יש לצמצם את הבעיה ההומניטרית על ידי הצפת הרצועה באספקת מזון וטיפול במגפות ותברואה. אסור שחמאס יהיה מעורב בחלוקת הסיוע. לצורך הגעת הסיוע ההומניטרי ליעדו, נדרש גורם אחראי לסדר הציבורי ולחלוקת הסיוע. יש לנצל את הסיוע ההומניטרי להצמחה של כתובת אזרחית חליפית לשלטון חמאס, שביכולתה לכונן סדר ציבורי. כרגע החלופה הזמינה היא כתובת פת"ח מקומית (המחויבת לרשות הפלסטינית), אשר תקבל סיוע ממערך אזורי (קואליציה ערבית ובינלאומית) ותהווה מקור לגיטימציה לפעולה ישראלית, להבטחת הגעתו של הסיוע ליעדו ולמניעת הגעתו לחמאס.

5. המאמץ הצבאי/רפיח – יש להשלים את המאמץ המבצעי לחסימת הגבול עם מצרים ופירוק גדודי חמאס שם. יש להדגיש כי חסימת הגבול בין מצרים לרצועת עזה למניעת הברחות נשק ואמל"ח היא המטרה העיקרית של מבצע זה. יש לבצע זאת בשיטה מבצעית שונה וניתן לדחות את עיתוי הפעולה עד להשלמת המהלכים המדיניים מול מצרים וארצות הברית, אשר ייצרו את התנאים המיטביים לישראל לביצוע המהלך.

6. החזרת מפונים מיישובי הצפון - יש לאפשר לתושבי צפון המדינה לחזור לבתיהם מהר ככל האפשר. אם ניתן, יש לאפשר זאת ללא מלחמה כוללת עם חזבאללה. לפיכך, נדרש לעצב משטר גבול משופר, המבוסס על הרחקת איומים (בדגש על כח רדואן) בהתאם להחלטה 1701 ובפיקוח אפקטיבי על היישום מצד הקהילה הבינלאומית, תוך נכונות לאכיפה ישראלית במקרה של הפרה. ותגבור הכוחות הבינלאומיים הנוכחים בדרום לבנון. הסדרה שכזו תיתכן רק במקרה של הפוגה ארוכה בלחימה ברצועת עזה (כנראה במסגרת עסקת חטופים), ומציאות יציבה בצפון תיתכן רק בכוח משקל נגד רב עוצמה - לא רק מול חזבאללה אלא מול "ציר ההתנגדות" כולו - מה שייתכן רק על בסיס קואליציה אזורית רחבה בתמיכת ארצות הברית.

מימוש המלצות אלו יאפשר התנעת תהליך נורמליזציה עם ערב הסעודית בחסות אמריקאית, תוך גיבוש חזית רחבה מול איראן וציר ההתנגדות עם מדינות ערב מתונות ובהובלת ארצות הברית, וכך ישפר דרמטית את המאזן האסטרטגי של מדינת ישראל.

הבעיה האסטרטגית:

גלישה למלחמת התשה ארוכה וסטטית, המצמצמת את הסיכוי להשבת החטופים הישראלים שבידי חמאס ולהחלפת שלטון חמאס ברצועת עזה, גם מסכנת את היחסים המיוחדים עם ארצות הברית, מערערת את הביטחון בגבולות המדינה ומביאה לבידוד ישראל בזירה האזורית והבינלאומית.

יעדים:

1. החזרת תחושת הביטחון והביטחון לאזרחי ישראל תוך שיקום ההתיישבות במערב הנגב ובגבול הצפון, וחיזוק החוסן הפנימי בישראל.
2. הסרת איום חמאס.
3. כינון שלטון אזרחי חליפי לחמאס ברצועה.
4. שימור האחריות הביטחונית בזירה הפלסטינית בידי ישראל.
5. החלשת הציר השיעי בראשות איראן.
6. שיפור מעמדה האזורי של ישראל (כלכלית, ביטחונית וגיאוגרפית).
7. שימור וחיזוק היחסים המיוחדים עם ארצות הברית.

החלופות שנבחנו במהלך הלחימה:

1. ממשל צבאי ברצועת עזה – נטילת האחריות והסמכות באזור לידי ישראל.
2. העברת האחריות על רצועת עזה לידי מצרים. (התנגדות מצרית נחרצת).
3. יצירת כתובות מקומיות של שבטים וחמולות שינהלו את הרצועה כ"קנטונים" נפרדים. (כשל הניסיון לממש - מוביל לאנרכיה).
4. ניהול הרצועה על ידי ממשל זמני בינלאומי/ערבי. (לא עומד בפני עצמו ללא רכיב שלטוני של הרשות הפלסטינית).
5. כינון ממשל זמני פלסטיני שאינו מחובר לרשות הפלסטינית ברמאללה.
6. החזרת הרשות הפלסטינית (המחודשת) לשליטה ברצועה, בסיוע קואליציה בינלאומית שתכלול מדינות ערב ומדינות מערביות.

ההמלצה לבחור בחלופה השישית נסמכת על שני שיקולים:

- היעדר אינטרס ישראלי לחזור ולשלוט ברצועת עזה, הן בשל ההשלכות הפנימיות/צבאיות של מהלך שכזה והן בשל ההשלכות הבינלאומיות שלו (בידוד, סנקציות וכו').
- כל פתרון שתכליתו לחזק את החוסן החברתי הישראלי, וכן לשלב את הקהילה הבינלאומית והערבית בשיקום הרצועה או בלקיחת אחריות על הממשל האזרחי באזור, מחייב את מעורבות הרשות הפלסטינית. למרות שהסתמכות על הרשות מהווה סוגיית מחלוקת בזירה הפוליטית הישראלית, לא נמצא פתרון טוב יותר בעת הזו, ביחס ליתר האפשרויות.

הרעיון המרכזי:

מימוש מהיר של מטרות המלחמה על ידי חתירה לעסקת חטופים מהירה (תוך נכונות להפסקת המלחמה) וניצול פרק ההפוגה הנכלל בעסקה שכזו לשם:

1. בניית מנגנון ניהול אזרחי ברצועה, המחובר לרשות הפלסטינית ונתמך על ידי הקהילה הבינלאומית ומתחבר להסדרה אזורית.
 2. הכנסה מאסיבית של סיוע הומניטרי לרצועת עזה וחלוקתו על ידי גורמי פת"ח מקומיים, הקשורים לרשות הפלסטינית ונתמכים להגנתם על ידי כוחות קואליציה ערבית ובינלאומית.
 3. הפסקת האש בזירה הצפונית, שתהיה מקובעת בהבנות לגבי נסיגת יכולות כוח רדואן ממרחב הגבול ופיקוח בינלאומי אפקטיבי (בדגש על הרחקת כוח פשיטה וטילים נגד טנקים).
- הצהרה על הפסקת מצב המלחמה אינה מגבילה את מדינת ישראל מפעולה להסרת איומים ולהגנת אזרחיה, ובכלל זה המשך המאמץ לפירוק היכולות השלטוניות והצבאיות של חמאס.

פרק ב' - "היום שאחרי" - כתובת חליפית לחמאס והקשר לארכיטקטורה אזרחית חדשה

מומלץ כי הרשות הפלסטינית, מחודשת בעקבות רפורמות מקיפות, תהיה הכתובת האזרחית החלופית לחמאס.

האחריות הביטחונית תישאר בידי ישראל. בלי תחליף לשלטון חמאס ייווצר חלל שיתמלא על ידי חמאס עצמו או יתפתח כאוס, ממנו יצמח חמאס מחדש. אי-ניצול ההישג הצבאי לעידוד התבססותה של כתובת שלטונית חלופית, משמעו אובדן הזדמנות וטעות חמורה.

לחלופין, ניתן לאמץ בחירה בממשל צבאי ישראלי ברצועה לתקופת ביניים. אולם, בחירה זו תחריף את מצוקתה הבינלאומית של ישראל ובנוסף תהיה עלולה להוביל להתבססות ארוכת שנים ברצועת עזה, שבמסגרתה גם האחריות האזרחית תהיה מוטלת על כתפי ישראל. משום כך, מדובר בחלופה בעדיפות שנייה.

אשר לארכיטקטורה אזרחית חדשה: על מנת לגרוף ניצחון במלחמה במובן המלא של הגדרת הניצחון, כלומר, שיפור מצבה הביטחוני של ישראל לאורך זמן תוך הסבת הפסד צורב לחמאס וליראן, נדרשת הסדרה אזרחית רחבה. ארצות הברית מובילה זה תקופה ארוכה את רעיון יצירתה של ארכיטקטורה אזרחית חדשה מול חזית ההתנגדות שבהובלת איראן ומול התרחבות השפעתה של סין במזרח התיכון. המענה שגיבש הממשל האמריקאי הוא קידום יוזמה, שתכלול נורמליזציה בין ישראל לערב הסעודית וכינון ברית הגנה בין ארצות הברית לערב הסעודית. בנפרד, יש לבחון בחיוב גם כינון ברית הגנה בין ארצות הברית לישראל. עוד יוסכם כי ערב הסעודית ומדינות השלום, מצרים וירדן, יכוננו קואליציה ערבית שתוביל את תהליך שיקום הרצועה תוך אכיפת רפורמות נדרשות ברשות הפלסטינית.

ישראל מצידה תתחייב לתהליך מדיני לקראת היפרדות מהפלסטינים, שלא יפגע באינטרסים הביטחוניים שלה (ניתן בשלב זה להסתפק בהגדרה שניסח הממשל האמריקאי: "אופק לשתי מדינות" - הגדרה שהתקבלה על ידי ממשלת ישראל בראשות בנימין נתניהו עם קבלת תוכנית המאה של הנשיא טראמפ).

הסדרה אזרחית שכזו תהווה מענה נגד הניסיון של איראן, באמצעות שלוחיה וחמאס, לטרפד את תהליך הנורמליזציה האזורי ותשפר את מצבה הביטחוני של ישראל באופן מהותי והיסטורי. הגורמים המעורבים ביוזמה - ארצות הברית, ערב הסעודית, איחוד האמירויות ורוב הקהילה הבינלאומית - רואים כולם ברשות הפלסטינית כנציגה הרשמית הבלעדית של העם הפלסטיני. לפיכך, כתובת אזרחית חלופית ברצועת עזה בדמות הרשות הפלסטינית תשפר את הסיכוי להגיע להסדרה כזו. ולחלופין, כל כתובת אזרחית שלא תכלול את הרשות הפלסטינית, אלא תתבסס על פתרונות מורכבים, מסובכים ליישום ובלתי יציבים לאורך זמן, עלולה לשבש את ההתקדמות למימוש היוזמה ולדחות אותה. בנסיבות הנוכחיות, דחייה זו תגלם החמצה של הזדמנות גלויה שהמלחמה ברצועת עזה מאפשרת לנצלה, וכן תטרפד את המאמץ של ישראל לתרגם הישגים צבאיים ליתרונות מדיניים עבודה.

רשות פלסטינית מחודשת:

בהקשר רצועת עזה ובמבט ארוך טווח, הרשות הפלסטינית "המחודשת" - ככתובת שלטונית חליפית לחמאס - היא הפתרון המיטבי לביטחון ישראל. על מנת שתוכר כ"מחודשת", על הרשות הפלסטינית לעבור תהליך שבמסגרתו תמלא את התנאים הבאים:

1. הכרה במדינת ישראל.
2. הפסקת אלימות, חינוך לרדיקליזציה ותמיכה במשפחות של טרוריסטים.
3. חמאס לא יהיה עוד גורם לגיטימי במערכת הפוליטית הפלסטינית, לא יתמודד כמפלגה בבחירות עתידיות ולא יהיה כוח בעל יכולת צבאית.
4. האחריות הביטחונית תישאר בידי ישראל, בדומה למתקיים ביהודה ושומרון.
5. עצירת המערכה המשפטית נגד ישראל בבית הדין הבינלאומי הגבוה לצדק (ICJ) ובבית הדין הפלילי הבינלאומי (ICC).

לנוכח ההתייחסות הפוליטית ועמדת הציבור בישראל כלפי הרשות הפלסטינית ובנוסף חולשת הרשות במצבה הנוכחי, ניתן להתקדם לכינון הרשות ככתובת שלטונית ברצועת עזה דרך שלב ביניים. קיימות שתי אפשרויות (תוכניות גישור) לשלב זה:

1) ניתן תחילה להחיל את המהלך כפיילוט בשטח גאוגרפי מתוחם. ניתן להתחיל עם גורמי פת"ח מקומיים הנעזרים בגורמי כוח ואדמיניסטרציה של הרשות הפלסטינית, המחברים לרשות הפלסטינית ברמאללה ולוועדה האזרחית ברצועה. ניתן להגן על פעולתם של אותם גורמים על ידי אנשי כוחות הביטחון הפלסטינים, שיוכשרו במצרים או בירדן בתיאום עם הרשות ובהנחיית המתאם הביטחוני האמריקאי (USSC).

2) מצב ביניים אחר הוא מינוי מושל מקומי לרצועה, שלכאורה אינו קשור לרמאללה (מוחמד דחלאן, לדוגמה). מוערך שלדחלאן מנגנון שליטה אפקטיבי, הזוכה לתמיכה כספית של איחוד האמירויות, כוחות אבטחה מקומיים ברצועה וכן קבלני אבטחה חיצוניים שהוא יכול להביא עימו. אפשר שיגיע עם חמאס להסדרה שתחסוך את הלחימה ביניהם, במחיר הישרדות כלשהיא של חמאס והבטחה להשפעה עתידית (הסכם מבוקשים או הכפפה של שאריות הכוח הצבאי של חמאס לכוחות הביטחון הפלסטינים). חסרונותיה של חלופה זו הם: (1) ברי שהנהגת הרשות הנוכחית תתנגד לחזרת דחלאן לרצועה; (2) התיאום בינו לבין חמאס. לכן, חלופה זו כמצב ביניים היא משנית מבחינת עדיפותה.

ברור שלא תצמח חלופת קסם לשלטון חליפי לחמאס, וגם חלופת הרשות הפלסטינית אינה כזו. ועדיין, המצב הרצוי דומה לזה המתקיים ביהודה ושומרון: רשות פלסטינית המנהלת את החיים האזרחיים כשיכולתה לאיים על ישראל מוגבלת, בעוד לצה"ל מתאפשר חופש פעולה מבצעי לסיכול טרור ותשתיותיו בכל השטח.

יש לחתור לעסקה שתביא לשחרור החטופים, ומהר, גם במחיר הכרזה על הפסקת המלחמה.¹

להבדיל מיתר הסוגיות, במקרה זה החלטותיה של ישראל אינן עצמאיות שכן ההסכמה לעסקת חטופים מצויה גם בידי חמאס. גם אם ישראל תגמיש עמדותיה, אין בכך משום הבטחה שתושג עסקה. ברם, פירוק העסקה לרכיביה מצביע על מרחבי גמישות. זאת, בכפוף להנחות הבאות:

1. כל ויתור שהוא הפיך הוא ויתור טקטי, שאין בעיה להסכים לקבלו. ובהקשר זה, היערכות מחדש בצפון הרצועה היא זמנית, הפסקת אש היא תמיד זמנית, תוקפן של הצהרות גם הוא זמני. ולפיכך, יש לישראל מרחב גמישות רב כחלק ממשא ומתן. הסכמות בהקשרים אלה אינן "קווים אדומים".

2. יש לבדל בין אזרחים לחיילים ולחללים. מדינת ישראל כשלה למלא את המחויבות הבסיסית של מדינה מול אזרחיה. לפיכך, החזרת האזרחים החטופים אינה רק בגדר "כל המציל נפש אחת", אלא למעשה מימוש של הריבונות וצעד חשוב לשיקום האמון במשילות המדינה.

3. לא יהיה מנוס מתשלום בשחרור אסירים עבור סיכום העסקה. אבל, האסירים הפלסטינים ה"כבדים" אינם מקשה אחת. יש ביניהם חולים סופניים וכאלה שלא רצחו אלא סייעו ברצח או הכוינו טרור. ובשורה התחתונה, גם אם ישוחררו, מדינת ישראל חזקה דיה להתמודד ביטחונית עם האיומים החדשים האפשריים מצד אותם מחבלים משוחררים.

4. את השיקול הביטחוני הכרוך בשחרור אסירים כבדים יש לבחון לא רק בהקשר הצר על מחיר עבור כל חטוף שישוחרר, אלא גם בהקשר לשיפור מעמדה האזורי של ישראל ותהליך הנורמליזציה בינה לבין שכנותיה, וכן לשיקום האמון של אזרחי המדינה במערכת הביטחון ובממשלה. במסגרת ההקשר האסטרטגי הרחב של שיפור מצבה הביטחוני של ישראל, מדובר במחיר כבד וקשה.

¹ כל הפסקת אש במזרח התיכון היא זמנית, וסביר שחמאס יספק לישראל די עילות לחדש את הלחימה (לו תבחר לעשות כן).

פרק ד' - הסדרת הסוגייה ההומניטרית ברצועת עזה

יש להימנע מקטסטרופה הומניטרית בשטח הרצועה ולשלב את הסדרת הסיוע ההומניטרי בתהליך בנייתה של כתובת אזרחית חליפית לחמאס, תוך מניעת נפילתו לידי הארגון.

יש "להציף" את רצועת עזה בסיוע שיוכנס ישירות מישראל. מהלך זה יוזיל את מחירי המזון והתרופות המאמרים ברצועה ויצמצם את הסיכון לאנרכיה, לביזה ולמגפות. ברם, הצפה לבדה לא תסייע להצמיח כתובת שלטונית חלופית ואף עלולה ליצור תלות אזרחית בישראל. לפיכך, יש להעביר את השליטה בחלוקת הסיוע ההומניטרי לכתובת הפת"ח המקומית המחוברת לרשות הפלסטינית. להבטחת הצלחתו של המהלך ניתן להסתייע בכוחות בינלאומיים/ערבים שישליטו סדר ציבורי ואבטחה. חלוקת הסיוע ההומניטרי על ידי הכתובת החלופית המקומית תקנה סמכות לה מול האוכלוסייה ותזכה אותה בלגיטימציה ציבורית. היעדר ההחלטה הנמשך אשר לכתובת האזרחית החלופית יגרום לכך שחמאס יחלק את הסיוע ויבנה את כוחו מחדש, ולחלופין ייווצר כאוס שייזקק לחובת ישראל ויגרור השלכות שליליות עליה.

הצנחת סיוע מהאוויר על ידי מדינות זרות וגם בניית המזח האמריקאי, הממומן בחלקו על ידי קטאר, הם סממנים לאובדן שליטה ואיבוד היוזמה. פתרון פשוט יותר הוא העברת הסיוע דרך נמל אשדוד והכנסתו לרצועת עזה דרך מעברים יבשתיים. פתרון זה יחסוך מישראל צורך להקים נמל בעזה, שעלול יהיה להפוך לעובדה קיימת בלי יכולת להעניקו בעתיד כתמורה לגורם מקומי, שיהיה מוכן לתאם מול ישראל את עתיד הרצועה. חמור מכך – המזח עלול להוות סממן ריבוני עתידי של חמאס.

פרק ה' - השלמת המאמץ הצבאי לפירוק יכולות חמאס

ההמלצה להפסקת המערכה הנוכחית ולמעבר למצב מבצעי שונה אינה מונעת פעולה ברפיח, אך מחייבת נקיטת שיטת פעולה שונה ובחירה בעיתוי שישרת את הרעיון האסטרטגי המנחה. לפיכך, מומלץ להשלים את המאמץ המבצעי שיבטיח שלא יישקף איום מרפיח ליושבים בדרום הארץ, ושהגבול בין ישראל למצרים לא יהיה אפיק להברחות, ובפרט להברחת אמצעי לחימה, לשטח רצועת עזה. לשם כך נדרש פתרון מוסכם עם ישראל, שיבוצע על ידי המצרים והאמריקאים כשישראל מעודכנת.

התנאים החלופיים לפעולה ברפיח הם (מתי לא חייבים לפעול שם?):

1. כניעה או השמדה או הגליה של יחיא סינוואר ומוחמד דף.
2. כניעה של גדודי חמאס.

אם לא יתקיימו תנאים אלה, ההישגים המבצעיים הנדרשים הם:

1. סיכול ממוקד של המפקדים.
2. השמדת תת-הקרקע (אסטרטגי, אופרטיבי, כלכלי).
3. השמדת תשתיות הלחימה: פירים, עמדות ירי, דירות מבצעיות, תשתיות שיגור.
4. חסימת ציר פילדלפי ואטימתו מעל ומתחת לקרקע.

יעדים אלה ניתנים לקידום בשיטות מגוונות, הכוללות תמהיל אחר של תמרון קרקעי, אש אווירית ומבצעים מיוחדים. כן יש לשתף פעולה עם ארצות הברית ומצרים בכל הקשור לסגירת ציר הגבול ומעבר רפיח.

עיתוי הפעולה דחוף פחות מסוגיות אחרות המוזכרות במסמך זה (כל עוד הושגה עסקת חטופים ובמסגרת ההפוגה חזר אזור הצפון לשגרה – כמפורט בפרק הבא). מדובר במבצע חשוב, אך מתוחם ומוגבל הניתן למימוש גם בעתיד.

פרק ו' - חיזוק החזית האזרחית והחוסן הלאומי

העצמת החוסן הלאומי תאפשר המשך רציפות תפקודית והתאוששות מהירה מהטראומה הקולקטיבית לקראת שגשוג וצמיחה. זאת, בדגש על החזרת החטופים, טיפול במפונים מהיישובים בדרום הארץ ובצפונה, חידוש ההתיישבות לספר ושינוי מערכתי ביחסים בין הממשלה לציבור.

יעדים:

1. החזרה מהירה של כל החטופים לבתיהם.
2. שיקום יישובי הספר על מנת לאפשר חזרה מהירה ובטוחה של המפונים לבתיהם.
3. מימוש האמנה הבסיסית בין האזרח לממשל נוכח הכרסום הניכר באמון הציבור בממסד השלטוני.

המלצות:

1. נדרש קשר רצוף והדוק עם האוכלוסיות הנפגעות, ובכלל זאת חמלה, נדיבות ולקידה בחשבון את צרכיהן המיוחדים.
2. יש להקים מנהלת אחודה לכלל החזרת המפונים, או למצער מנהלת בצפון במקביל למנהלת 'תקומה' הקשורה ביישובי הדרום. לשם כך יש להסיר לחלוטין את החסמים הבירוקרטיים והרגולטיביים.
3. יש לחזק גם את תחושת הביטחון של האזרחים, בנוסף למאמץ לחזק את הביטחון.

פרק ז' - החלשת איראן וציר ההתנגדות

התגבשות והתלכדות חזית ההתנגדות של הציר השיעי וארגוני ההתנגדות הפלסטינים שחקה את ההתרעה הישראלית והגבירה את תחושת הביטחון העצמי המסוכנת של אויבי ישראל. משום כך, הגדרה נכונה של ניצחון במלחמה משמעותה החלשת הציר המובל על ידי איראן, סדיקת תודעת הלכידות שבו, וערעור תודעת ההישג שלו.

חזבאללה: על מנת להשיב לבתיהם את תושבי הצפון בביטחון ובתחושת ביטחון, יש לכל הפחות להסיר את האיום בפשיטה נרחבת של חזבאללה לשטח ישראל. יש ליצור באזור הגבול עם לבנון מציאות בדומה לזו ששררה שם לאחר מלחמה לבנון השנייה, ובטרם נפרס כוח רדואן מצפון ולאורך הגבול.

המציאות הביטחונית הזו מחייבת לדחוק את היכולות הצבאיות של כוח רדואן מהגבול וקיבוע המצב החדש באמצעות מערכת הבנות עם מדינת לבנון, ובעקיפין מול חזבאללה, על בסיס הסכמות שיושגו בתיווך ובבקרה אמריקאים. גם אם יוסכמו הבנות אלה, צה"ל יערך להגנה חזקה על יישובי הצפון מול איום הפשיטה בהפתעה, והנחת העבודה אמורה להיות כי ההבנות לא יחזיקו מעמד לאורך זמן.

יש לחדש את הפיקוח והבקרה (בינלאומי וישראלי) על יישובי הבנות, כלומר, פריסה רחבה של כוחות צבא לבנון (כולל פיקוח הדוק של ארצות הברית וצרפת) ופריסה מחודשת של יוניפי"ל לאורך הגבול. אמנם אין מדובר בכוחות שיילחמו בחזבאללה, אך עצם נוכחותם בשטח תגביל את אפשרות החזרה של חזבאללה למרחב הגבול ואת חופש הפעולה של הארגון.

יש לשפר את מוכנות צה"ל למלחמה בצפון. למרות הסיכוי שהמשך המדיניות של הפעלת הכוח הנוכחית ולחץ מדיני יביאו לחידוש היציבות, יש להיערך לכישלון המאמץ. אם כך יקרה, ואם חזבאללה יטרפד מהלך הסדרי שתכליתו הרחקת האיומים מאזור הגבול, תידרש ישראל לצאת למתקפה על חזבאללה ולבנון על מנת להסיר את האיום. לכן, יש להכין את העורף ואת הציבור בישראל להשלכות ולמשמעויות המורכבות של מלחמה נרחבת מול הארגון.

איראן: יש להפעיל לחץ על איראן (תמיכה אמריקאית חיונית!) באופן שיגרום לה לפעול לריסון המיליציות הפרו-איראניות, ובתוך כך כמובן להפעיל את השפעתה על חזבאללה ולרסנו. עד כה, איראן משלמת מחיר קטן בגין מעורבותה בפעילות חזבאללה (וחמאס).

המלחמה חשפה את הפערים בתפיסת הפעולה של איראן, שיש להעמיקם וכך לערער את האסטרטגיה האזורית שלה:

1. מגבלות השליטה בכוחות המיליציות.
2. סכנת ההסלמה האסטרטגית כתוצאה מפעולה טקטית שלהם.
3. מגבלת היכולת להשפיע על התנהגות ישראל ולהרתיע אותה מפעולה.
4. שחיקת כוח חזבאללה והמיליציות בסוריה במידה המסכנת את תפקודם כגורמי ההגנה על איראן.
5. החיבור האסטרטגי בין ישראל לארצות הברית מתגבר על ידי פעולת השלוחים.

פרויקט הגרעין: במקביל ללחימה נגד ישראל ממשיכה אירן לפתח את פרויקט הגרעין שלה. אמנם אינה "פורצת לפצצה", אך היא מעמיקה את יציבתה על הסף הגרעיני תוך שהתקדמותה בתחום אינה זוכה למענה כלשהוא מארצות הברית/קהילה בינלאומית/ישראל. הגישה הבינלאומית כלפי איראן היא הכלה. על מנת להסיט את איראן מהנתיב המסוכן בו היא צועדת, יש לגבות ממנה מחיר בינלאומי. כל הצעדים להלן מחייבים חיבור הדוק לארצות הברית:

1. סנקציות במועצת הביטחון בתגובה להפרה של ההסכמים שאיראן חתומה עליהם.²
2. הגברת הפיקוח של סבא"א על תכנית הגרעין ודיון בסוגיית ההפרות האיראניות בוועדת הנגידים הרבעונית הבאה (יוני 2024).
3. קידום הצעה לעסקת גרעין חדשה, שתאפשר להסב יכולות לאחר, במקביל לתהליך מדיני שיאפשר הסרה חלקית של סנקציות.
4. הגברת המוכנות לפעולה צבאית נגד מתקני הגרעין של אירן, גם כאיתות לממשל האמריקאי (מחייבת תיאום עם ארצות הברית ושיתוף פעולה עימה).

² מחייב snapback של אחת ממדינות אירופה, אין על כך זכות וטו.

פרק ח' - שימור וחיזוק היחסים המיוחדים עם ארצות הברית

ההתייצבות האמריקאית לצד ישראל במלחמת "חרבות ברזל" היא חסרת תקדים, למעט אולי התמיכה שהעניקה ארצות הברית לישראל במלחמת יום הכיפורים. ארצות הברית שותפה ליעד של מיגור החמאס וליצירת מציאות ביטחונית חדשה ברצועת עזה. התפקיד האמריקאי עד כה בא לידי ביטוי בשלושה מאפיינים עיקריים: התייצבות מדינית חד-משמעית מאחורי ישראל; מתן סיוע צבאי רצוף ובהיקפים משמעותיים וגיבוי אסטרטגי שוטף; מאמצים גוברים לעיצוב המערכה ביום שלאחר המלחמה. יתר על כן, שוב הוכח כי בעתות משבר ביטחוני, ארצות הברית ממחרת להתייצב לימין ישראל, וישראל מצידה תלויה במידה רבה בתמיכה זו. מול ההתנהלות של יתר הקהילה הבינלאומית, שוב הוכח הצורך האסטרטגי לשמר את היחסים המיוחדים עם ארצות הברית כנדבך מרכזי בהגנה על הביטחון הלאומי של ישראל.

הממשל האמריקאי מתמקד עתה במאמצים לקדם עסקה להחזרת חטופים הישראליים המוחזקים בידי חמאס, אשר תכלול הפוגה ממושכת במלחמה ברצועת עזה ושבמהלכה הוא יתמקד בצעדים לקראת סיום המלחמה ועיצוב סדר אזורי חדש, שבבסיסו הקמת מדינה פלסטינית, נורמליזציה בין ישראל לערב הסעודית ויצירת חזית נגד איראן. אולם, היעדר נכונות ישראלית לגבש תפיסה לגבי "היום שאחרי" והתנגדותה לחזון שמציב הממשל, ובנוסף בעת הנוכחית כוונת ישראל להרחיב את המערכה ברצועה גם לאזור רפיח, הפכו נקודות מחלוקת מרכזיות בין ממשלת ישראל לממשל.

משבר של ממש ביחסים כנראה לא יחול עד הבחירות לנשיאות שייערכו בנובמבר 2024, אך המתח גובר והמשבר עלול לפרוץ בזמן כהונה שנייה בין אם של ג'ו ביידן ובין אם של דונלד טראמפ, שמצידו נותר טינה מסוימת לראש הממשלה בנימין נתניהו ולישראל בכלל. יתר על כן, להתנהלות הישראלית תהיה חשיבות רבה גם לטווח הארוך נוכח תהליכים דמוגרפיים, כלכליים וחברתיים המתרחשים בארצות הברית, שגם אם חלקם אינם קשורים ישירות לישראל הם עלולים לתרום לשחיקת המחויבות האמריקאית ארוכת הטווח לישראל. ישראל מאבדת בעקביות את התמיכה שהייתה לה בקרב ציבוריים אמריקאים רבים וסקרים עדכניים מלמדים על התנגדות גוברת למדיניותו של הנשיא ביידן במהלך המלחמה ברצועת עזה - בעיקר בקרב תומכי המפלגה הדמוקרטית, אך לא רק. הביקורת על ישראל גוברת גם בקרב הקהילות היהודיות בארצות הברית, שמתמודדות בימים אלה עם גלי אנטישמיות הולכים וגוברים ברחבי המדינה.

התעלמות בישראל מסיכונים אלה עלולה להיות הרת אסון לאינטרסים הישראליים, שכן יש להם פוטנציאל לפגוע במוקדם או במאוחר במערכת היחסים המיוחדים בין המדינות. המכון למחקרי ביטחון לאומי כבר הצביע בעבר על הסיכון ליחסים המיוחדים עם ארצות הברית, והדגיש כי מדובר באיום חמור. התמיכה הנוכחית בישראל לא שינתה מהותית איום זה, נהפוך הוא. תמיכתה של הממשל האמריקאי בישראל עומדת בניגוד בולט לביקורת מצד חלקים גדולים בציבור האמריקאי על המלחמה ועל מדיניות ישראל. המשך המצב הזה מאיץ את אותן מגמות שליליות ארוכות טווח בחברה האמריקאית, המסכנות את היחסים המיוחדים.

יש לשאוף לחיזוק ולייצוב חזרתה של ארצות הברית למזרח התיכון – מגמה שהתגברה בעקבות המלחמה ברצועת עזה. מדובר בהזדמנות גיאואסטרטגית חשובה ביותר לביטחון מדינת ישראל. ההתכתשות הפומבית של ממשלת ישראל עם הממשל האמריקאי עלולה להאיץ תהליכים בעייתיים מבחינת ישראל, ובניגוד לאינטרסים שלה. על מנת לעצור את הסחף, יש להעמיק את השיח הביטחוני-מדיני על ידי דיאלוג מקצועי, מדויק, אמין ודיסקרטי, שיתייחס גם לאינטרסים של הממשל וישמר את הקשב בשורותיו לדאגותיה ולצרכיה הביטחוניים של מדינת ישראל.

מדינת ישראל מצויה באחת התקופות הקשות ביותר מבחינת מעמדה הבינלאומי ומצבה הפנימי. קשה לראות שיפור במציאות זו בלי קבלת החלטות לפעולה, כמענה למכלול האתגרים שבפניה. לעומת זאת, אי-קבלת ההחלטות הנמשך יפגע בהשגת מטרות המלחמה ובשחיקת הישגיה הצבאיים. מבחינה פוליטית, קבלת החלטות היא משימה לא פשוטה, אך יש להתמודד עימה על ידי אימוץ דרכי פעולה כמענה לאתגרי השעה, כדי שניתן יהיה לתרגם את מחירי המלחמה, בכל מובן, להישג מדיני ולביצור מעמדה וביטחונה הלאומי של ישראל.

הניצחון במלחמה אינו רחוק, אלא שהוא לעולם לא יהיה מוחלט לאחר טבח ה-7 באוקטובר. אך במבחן הפרספקטיבה ההיסטורית, יוזמות ומימושן ברוח ההמלצות למדיניות המפורטות ומנומקות במסמך זה ישפרו את מצבה של ישראל לאורך זמן. ברי שגם לצד קבלתן של החלטות ויישומן תידרש מלאכת שיקום דיפלומטי מאומצת וממושכת, ובמסגרתה גם מערכה משפטית-מדינית מסונכרנת להגנת מעמדה של ישראל ולשיקום תדמיתה בזירה הבינלאומית. אלא ככל שיימשך התהליך, חמאס לא יהווה עוד איום, חזית ההתנגדות בהובלת איראן תיבלם, ישראל תבטיח ותקבע את הברית האסטרטגית עם ארצות הברית, הזירה הפנים-ישראלית תתחזק, ותהליך מדיני המבטיח את שימורה של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית ייצא לדרך.